

Materialne warunki życia – obraz tuż przed epidemią

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 20 stycznia 2020 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od wielu lat monitorujemy zmiany zachodzące w położeniu materialnym polskiego społeczeństwa. Regularnie – co miesiąc – prosimy ankietowanych o ocenę warunków materialnych ich gospodarstw domowych oraz przewidywania w tym zakresie na najbliższy rok. Dodatkowo, na ogół pod koniec pierwszego kwartału, pytamy o sposoby gospodarowania pieniędzmi oraz poczucie zagrożenia biedą¹.

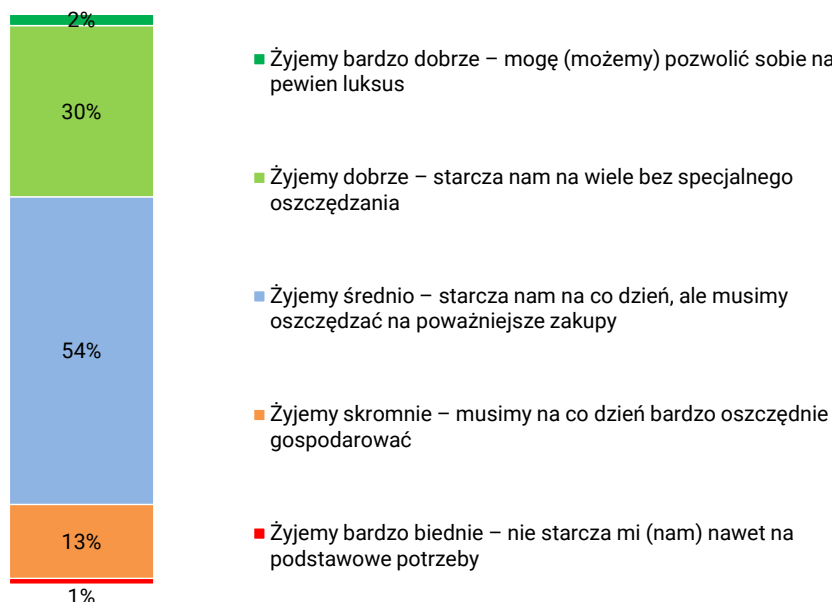
Ostatnie – marcowe – badanie realizowane było w szczególnych okolicznościach, już po pojawieniu się w Polsce pierwszych zachorowań na COVID-19, ale jeszcze przed ogłoszeniem w naszym kraju stanu epidemii. Obawy Polaków związane z rozprzestrzenianiem się koronawirusa SARS-CoV-2 dotyczyły wówczas zapewne w głównej mierze stanu zdrowia i wydolności systemu opieki zdrowotnej, w mniejszym stopniu gospodarczych skutków epidemii i – w konsekwencji – jej wpływu na sytuację finansową i warunki życia gospodarstw domowych. Obecnie, wraz z ograniczeniem działalności wielu firm, Polacy nie tylko coraz bardziej uświadamiają sobie te skutki, ale też je odczuwają. Nie widać tego jeszcze w pełni w analizowanych niżej danych.

SPOSOBY GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI I ZAGROŻENIE BIEDĄ

Ponad połowa dorosłych, charakteryzując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoim gospodarstwie domowym, deklaruje, że żyje na średnim poziomie – starcza im na co dzień, lecz muszą oszczędzać na poważniejsze wydatki (54%). Blisko co trzecia osoba ma więcej swobody w dysponowaniu swoim budżetem – w jej gospodarstwie domowym starcza na wiele bez specjalnego oszczędzania (30%) bądź też może sobie pozwolić na pewien luksus (2%). Mniej niż co siódmy respondent żyje skromnie – musi na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować (13%). Jedynie bardzo nieliczni badani (1%) przyznają, że żyją bardzo biednie i brakuje im nawet na zaspokojenie podstawowych potrzeb.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (358) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 5–15 marca 2020 roku na liczącej 875 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

W ostatnim roku sposób gospodarowania pieniędzmi przez Polaków niewiele się zmienił: przybyło nieco osób deklarujących, że żyje im się średnio (wzrost o 3 punkty procentowe). Wyraźne zmiany poziomu życia są natomiast widoczne z dłuższej perspektywy. Jeszcze w 2004 roku więcej osób deklarowało, że żyje skromnie lub nawet bardzo biednie (ogółem 48%) niż na średnim poziomie (46%), a jedynie 6% przyznawało, że żyje dobrze – ma pewną swobodę w gospodarowaniu domowym budżetem. Od tego czasu aż do roku 2008 oceny poziomu życia stopniowo się poprawiały. W kolejnych latach – od 2009 aż do 2013 roku – odczuwalne były w Polsce skutki światowego kryzysu finansowego i gospodarczego: tempo wzrostu PKB było zmienne, wzrost wydatków konsumpcyjnych spowalniał (z 6,2% w 2008 roku do 0,5% w 2012 i 0,8% w 2013), zaś poziom bezrobocia rósł (według BAEL z 7,1% w 2008 roku do 10,9% w 2013). W tym czasie deklaracje dotyczące sposobu gospodarowania domowym budżetem – mimo pewnych wahań z roku na rok – nie zmieniły się wyraźnie. Od 2014 roku do 2019 wraz z polepszaniem się sytuacji społeczno-ekonomicznej następowała systematyczna poprawa ocen sposobu gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwach domowych.

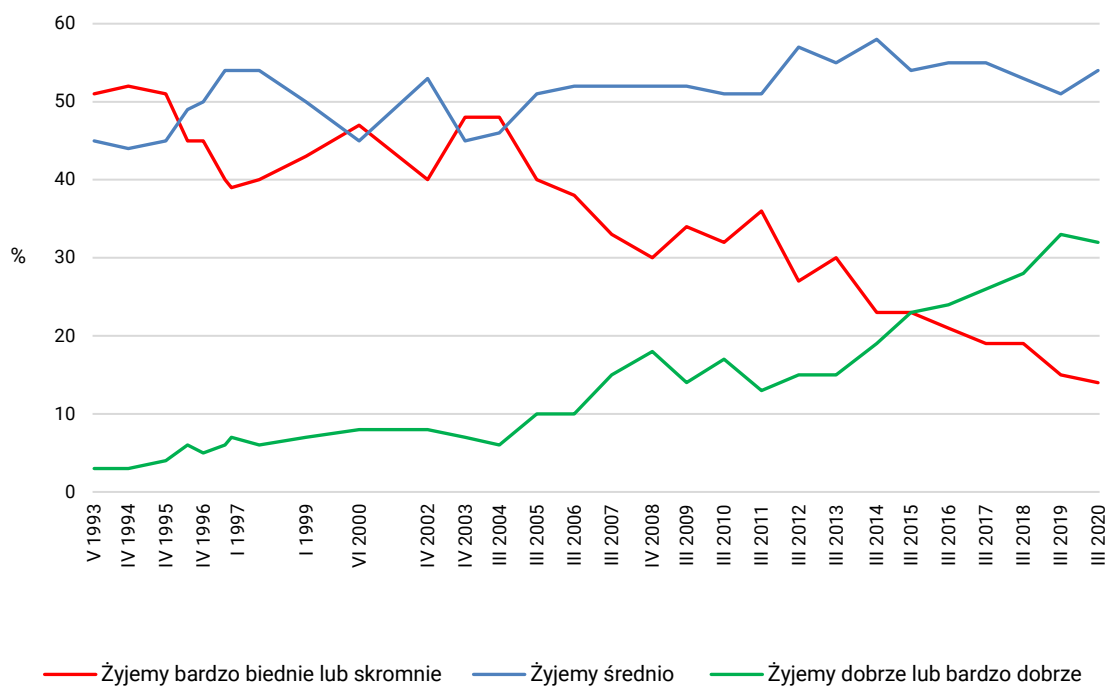
TABELA 1

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

	Wskazania respondentów według terminów badań																
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20
	w procentach																
Żyjemy bardzo biednie	9	6	8	5	4	6	5	3	3	5	3	3	3	2	2	1	1
Żyjemy skromnie	39	34	30	28	26	28	27	33	24	25	20	20	18	17	17	14	13
Żyjemy średnio	46	51	52	52	52	52	51	51	57	55	58	54	55	55	53	51	54
Żyjemy dobrze	6	9	9	14	17	13	15	12	15	14	17	21	21	24	26	30	30
Żyjemy bardzo dobrze	0	1	1	1	1	1	2	1	0	1	2	2	3	2	2	3	2
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

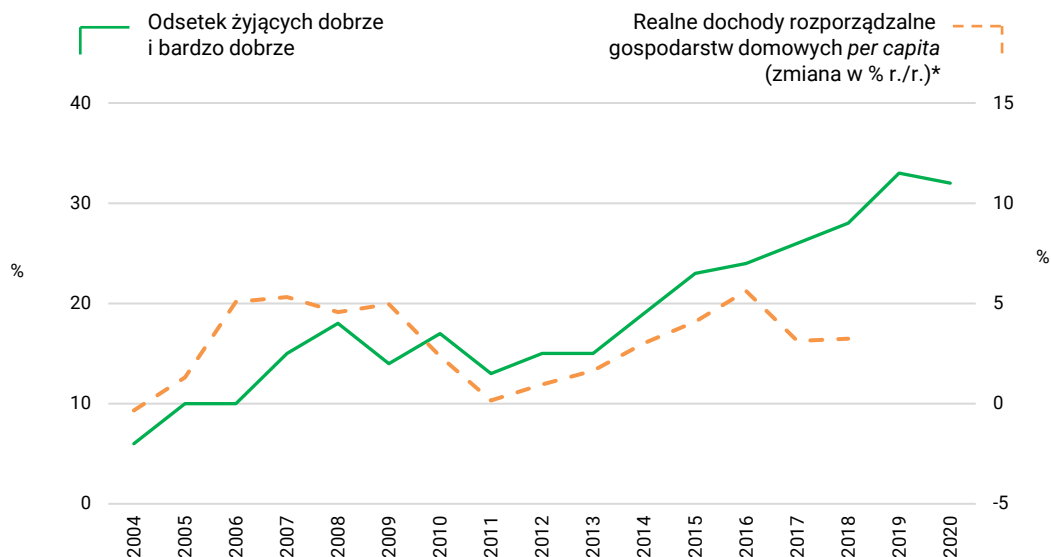
CBOS

RYS. 2. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

CBOS

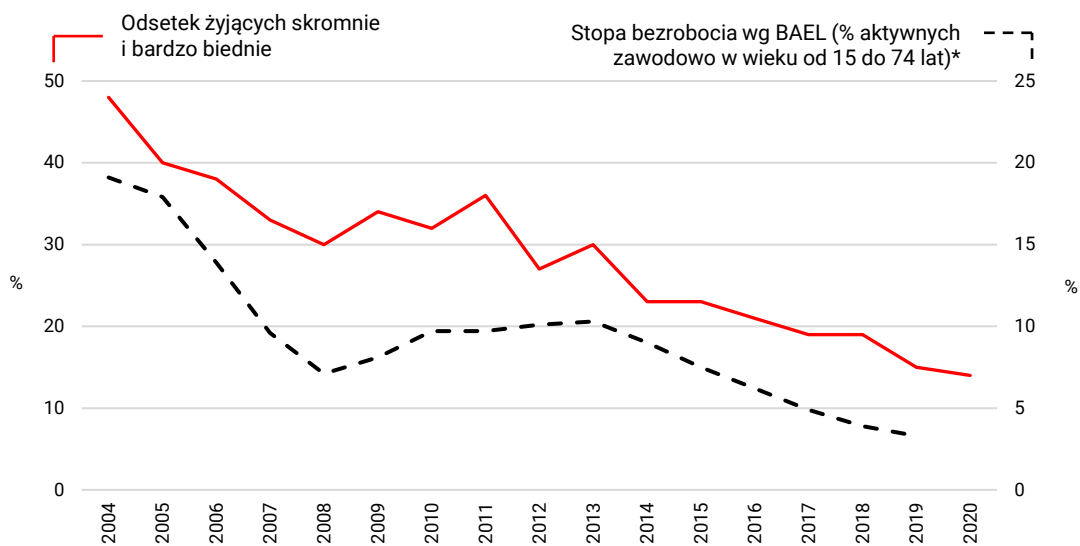
RYS. 3. Sposób gospodarowania pieniędzmi a realne dochody rozporządzalne gospodarstw domowych

* Źródło: GUS, Eurostat

CBOS

RYS. 4. Sposób gospodarowania pieniędzmi a stopa bezrobocia

* Źródło: GUS, Eurostat

Możliwości dysponowania domowym budżetem zależą od wysokości dochodów *per capita*, wiążą się z wykształceniem i wiekiem. Wśród osób o miesięcznych dochodach przypadających na osobę w gospodarstwie domowym poniżej 1000 złotych aż 36% deklaruje, że żyje skromnie lub bardzo biednie. Deklaracje takie składa nieco więcej niż co piąty (22%) ankietowany mający miesięczne dochody od 1000 do 1999 złotych *per capita*. Wśród respondentów o wyższych dochodach w ten sposób opisują swoją sytuację finansową tylko nieliczni (4–5%). O ile jednak badani mający miesięcznie do dyspozycji od 2000 do 2999 złotych na osobę w rodzinie na ogół deklarują, że żyją średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy (65%), o tyle osiągający dochody w wysokości co najmniej 3000 złotych *per capita* w większości przyznają, że żyją dobrze lub bardzo dobrze (62%).

Oceny sytuacji finansowej różnicuje wykształcenie. W gorszym położeniu są osoby z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym, wśród których mniej więcej jedna czwarta deklaruje, że żyje co najwyżej skromnie (odpowiednio 26% i 23%). Bardziej swobodnie gospodarują pieniędzmi lepiej wykształceni respondenci, szczególnie osoby z wykształceniem wyższym, wśród których praktycznie tyle samo deklaruje, że żyje średnio (48%), co dobrze lub bardzo dobrze (47%).

Oceny sytuacji finansowej wiążą się też z wiekiem. Im starsi respondenci, tym są one gorsze. Co najwyżej skromnie żyje ponad jedna piąta osób w wieku 55+ (22%). Wśród osób w wieku 45–54 lat co najmniej oszczędnie musi gospodarować 17% badanych. Wyraźnie lepiej postrzegają sytuację swojego gospodarstwa domowego osoby do 44. roku życia, szczególnie ludzie młodzi – do 24. roku życia, którzy częściej niż inni deklarują, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze (60%).

Co piąty ankietowany obawia się biedy, w tym 17% ma nadzieję, że jakoś sobie poradzi, a 3% odczuwa bezradność. Większość Polaków nie ma takich obaw, przy czym 37% respondentów jest spokojnych o swoją finansową przyszłość, a 42% uważa, że ich sytuacja finansowa może się pogorszyć.

Uzyskane w tym roku rezultaty są zbliżone do ubiegłorocznych, jednak zmniejszył się nieco (o 4 punkty procentowe) odsetek deklarujących, że są spokojni o swoją finansową przyszłość, a przybyło (o 3 punkty) tych, którzy zakładają, że ich sytuacja może się pogorszyć. Tegoroczne wyniki oznaczają, że zahamowaniu uległ obserwowany mniej więcej od połowy obecnej dekady trend poprawy ocen własnych perspektyw finansowych.

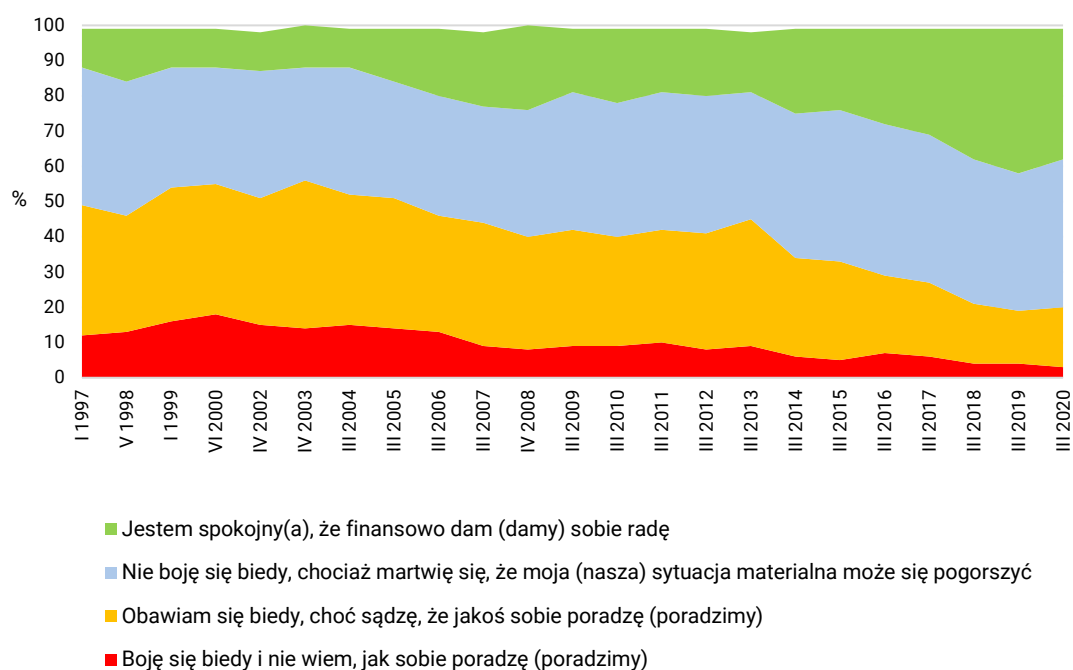
TABELA 2

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

	Wskazania respondentów według terminów badań																
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20
	w procentach																
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	11	15	19	21	24	18	21	18	19	17	24	23	27	30	37	41	37
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	36	33	34	33	36	39	38	39	39	36	41	43	43	42	41	39	42
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	37	37	33	35	32	33	31	32	33	36	28	28	22	21	17	15	17
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	15	14	13	9	8	9	9	10	8	9	6	5	7	6	4	4	3
Trudno powiedzieć	1	1	1	2	0	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1

CBOS

RYS. 5. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Poczucie zagrożenia biedą wiąże się, co oczywiste, z obecną sytuacją materialną i finansową. Obawy przed biedą częściej niż inni wyrażają badani oceniający swoje warunki materialne jako złe (ogółem 67%, w tym aż 32% odczuwa bezradność wobec biedy i nie wie, czy sobie poradzi), osoby o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 1000 złotych (obawy deklaruje ogółem 44%). Nieco częściej niż przeciętnie wyrażają je ankietowani z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym (ogółem 26%) lub zasadniczym zawodowym (28%), mający od 55 do 64 lat (28%). Z kolei poczucie bezpieczeństwa finansowego mają przede wszystkim respondenci o miesięcznych dochodach *per capita* co najmniej 3000 złotych (59%), dobrze oceniający swoje warunki materialne (50%), a także ludzie młodzi: w wieku 18–24 lat (50%) oraz mający od 25 do 34 lat (46%).

Poczucie zagrożenia biedą w silny sposób powiązane jest ze sposobami gospodarowania pieniędzmi. Biedę obawiają się przede wszystkim osoby już teraz żyjące skromnie lub bardzo biednie (ogółem 56%). Ankietowani żyjący na średnim poziomie liczą się raczej z możliwością pogorszenia sytuacji materialnej (50%) niż z popadnięciem w biedę (21%). Z kolei większość żyjących dobrze lub bardzo dobrze (66%) jest spokojna o swoją finansową przyszłość.

TABELA 3

Sposób gospodarowania pieniędzmi	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego				
	Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Żyjemy skromnie lub bardzo biednie	8	35	41	15	1
Żyjemy średnio	27	50	19	2	2
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	66	29	5	0	0

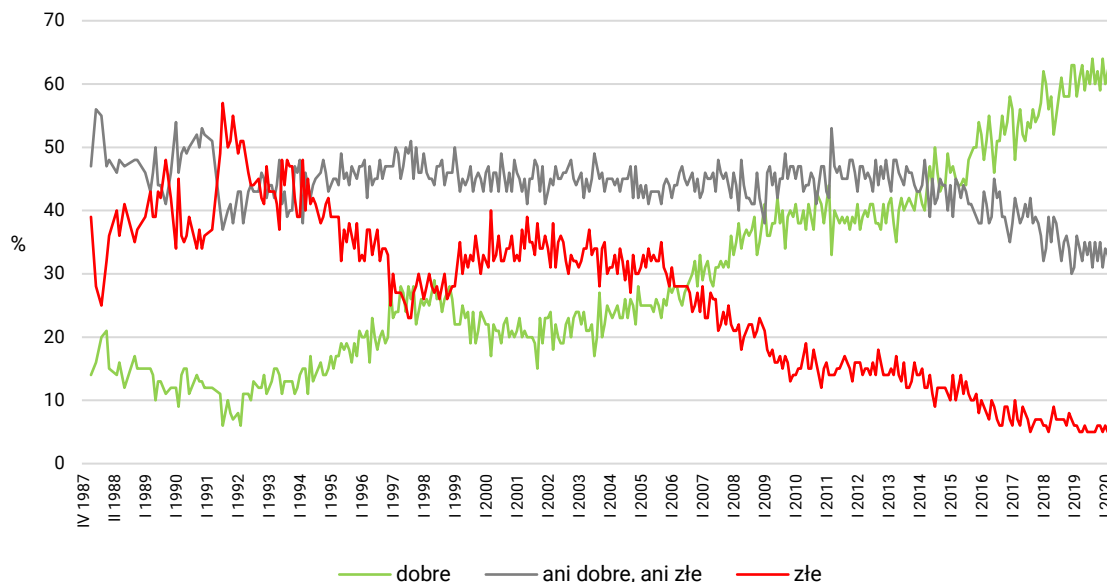
WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH – OCENY I PRZEWIDYWANIA

Według danych z marca 2020 roku aż 64% badanych dobrze ocenia warunki materialne swojego gospodarstwa domowego. Blisko jedna trzecia ankietowanych uważa, że są one średnie – ani dobre, ani złe (31 proc.), a tylko nieliczni (5%) określają je jako złe. Tym samym obecne oceny warunków bytu należą do najlepszych, od kiedy je monitorujemy, tzn. od ponad trzech dekad.

Oceny warunków materialnych – mimo pewnych wahań obserwowanych z miesiąca na miesiąc – systematycznie się poprawiają od mniej więcej połowy ubiegłej dekady. Od sierpnia 2006 roku zadowolonych z warunków materialnych jest więcej niż niezadowolonych, a od mniej więcej pięciu lat pozytywne oceny przeważają nie tylko nad negatywnymi, ale również nad przeciętnymi.

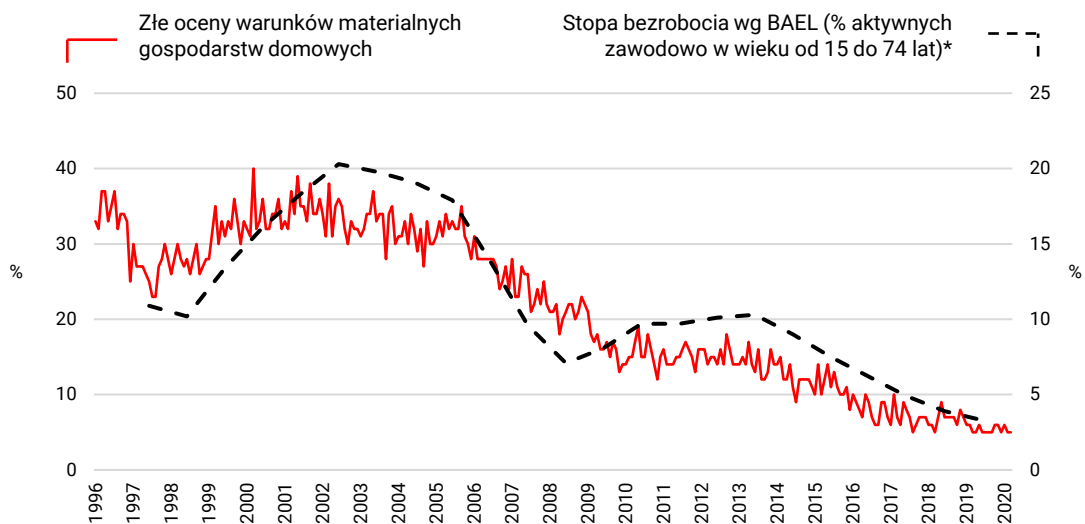
CBOS

RYS. 6. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

CBOS

RYS. 7. Oceny warunków materialnych gospodarstw domowych a stopa bezrobocia

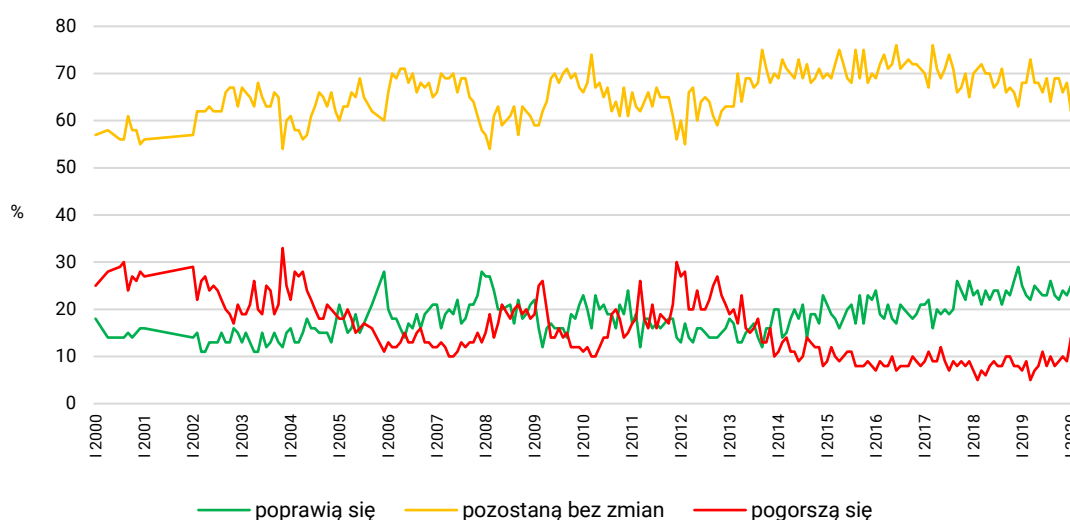
* Źródło: GUS, Eurostat

Blisko co piąty ankietowany uważa, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne jego gospodarstwa domowego się poprawią (19%), co dziesiąty – że się pogorszą (10%), a zdecydowana większość (71%) sądzi, że się nie zmienia.

Niezmiennie od kiedy monitorujemy tę kwestię, większość ankietowanych uważa, że warunki materialne ich gospodarstw domowych pozostaną takie same, natomiast proporcje liczących na poprawę i obawiających się pogorszenia ulegają zmianom. Mniej więcej od sześciu lat liczba optymistów przeważa nad liczbą pesymistów.

CBOS

RYS. 8. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:

U progu epidemii wywołanej przez koronawirus SARS-CoV-2 większość Polaków była zadowolona z warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego i miała poczucie bezpieczeństwa finansowego. Deklarowane obawy o przyszłość dotyczyły na ogół ewentualności pogorszenia sytuacji materialnej, rzadziej liczone się z możliwością poważnych problemów i popadnięcia w biedę.

Epidemia, której ekonomiczne skutki zaczynają być odczuwalne, nadeszła w okresie, kiedy utrzymywały się najlepsze od ponad trzech dekad oceny sytuacji finansowej i poziomu życia.

Opracowała

Beata Roguska

TABELA 1

		Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania w Pana(i) gospodarstwie domowym?			Liczba osób
		Żyjemy bardzo biednie lub skromnie	Żyjemy średnio	Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	
		%	%	%	
Ogółem		14	54	32	875
Płeć	Mężczyźni	14	52	33	413
	Kobiety	14	56	31	462
Wiek	18–24 lata	2	38	60	65
	25–34	4	54	42	177
	35–44	9	54	36	151
	45–54	17	55	28	119
	55–64	22	56	22	171
	65 lat i więcej	22	56	22	192
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	52	31	354
	Miasto do 19 999	13	58	29	140
	20 000 – 99 999	15	52	32	201
	100 000 – 499 999	8	58	34	105
	500 000 i więcej mieszk.	7	55	38	74
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	26	49	25	149
	Zasadnicze zawodowe	23	56	21	204
	Średnie	10	60	30	275
	Wyższe	4	48	47	246
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5	45	49	111
	Średni personel, technicy	5	33	62	39
	Pracownicy adm.-biurowi	7	54	39	46
	Pracownicy usług	10	60	30	60
	Robotnicy wykwalifikowani	8	59	33	124
	Robotnicy niewykwalifik.	28	63	10	28
	Rolnicy	17	50	33	40
	Pracujący na własny rach.		68	32	34
	Bezrobotni	38	48	14	15
	Emeryci	22	57	21	227
	Renciści	39	54	6	43
	Uczniowie i studenci		34	66	36
	Gospodynie domowe i inni	14	56	30	74
	inst. państw., publicznej	9	54	38	119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	9	46	45	75
Pracuje w:	sekt. prywat. poza rolnict.	7	55	37	239
	prywatnym gosp. rolnym	14	53	32	48
	Do 999 zł	36	52	12	91
	Od 1000 zł do 1499 zł	22	62	16	134
Dochody na jedną osobę	Od 1500 zł do 1999 zł	22	57	22	139
	Od 2000 zł do 2999 zł	5	65	30	125
	3000 zł i więcej	4	35	62	151
	Ocena własnych war. mater.				
	Złe	79	18	3	40
	Średnie	25	70	6	274
	Dobre	4	49	47	561
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	27	48	25	44
	Raz w tygodniu	12	57	31	371
	1–2 razy w miesiącu	13	54	33	141
	Kilka razy w roku	15	55	31	203
	W ogóle nie uczestniczy	16	42	42	106
Poglądy polityczne	Lewica	12	60	28	161
	Centrum	13	47	40	233
	Prawica	14	54	32	331
	Trudno powiedzieć	18	57	25	139

TABELA 2

		Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?					Liczba osób
		Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		37	42	17	3	1	875
Płeć	Mężczyźni	39	38	18	3	2	413
	Kobiety	35	45	17	3	1	462
Wiek	18–24 lata	50	28	16	5		65
	25–34	46	41	11		3	177
	35–44	32	49	18		1	151
	45–54	33	45	15	6	1	119
	55–64	33	38	21	7	1	171
	65 lat i więcej	33	42	21	3	1	192
Miejsce zamieszkania	Wieś	37	41	18	3	2	354
	Miasto do 19 999	39	36	20	3	1	140
	20 000 – 99 999	33	45	16	4	1	201
	100 000 – 499 999	38	42	19	1		105
	500 000 i więcej mieszk.	41	43	12	4		74
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	34	37	20	6	2	149
	Zasadnicze zawodowe	30	41	23	5	1	204
	Średnie	38	42	18	2	1	275
	Wyższe	43	44	11	1	1	246
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	42	49	7		2	111
	Średni personel, technicy	48	38	13			39
	Pracownicy adm.-biurowi	48	44	8			46
	Pracownicy usług	37	43	17	3		60
	Robotnicy wykwalifikowani	37	37	20	2	4	124
	Robotnicy niewykwalifik.	31	35	28	6		28
	Rolnicy	32	47	20			40
	Pracujący na własny rach.	40	39	15	6		34
	Bezrobotni	30	34	16	19		15
	Emeryci	33	42	21	3	1	227
	Renciści	18	35	34	13		43
	Uczniowie i studenci	58	26	11	5		36
	Gospodynie domowe i inni	34	47	17	1	1	74
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	40	49	8	1	2	119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	44	38	17		2	75
	sekt. prywat. poza rolnict.	39	39	18	3	1	239
	prywatnym gosp. rolnym	36	45	17	2		48
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	19	36	36	8	1	91
	Od 1000 zł do 1499 zł	29	44	19	8	1	134
	Od 1500 zł do 1999 zł	31	45	23	1	1	139
	Od 2000 zł do 2999 zł	39	47	13	1		125
	3000 zł i więcej	59	35	6	0		151
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	25	35	32	2	40
	Średnie	15	47	33	4	1	274
	Dobre	50	40	9	1	1	561
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	47	12	2		44
	Raz w tygodniu	36	42	18	2	2	371
	1–2 razy w miesiącu	42	41	14	3		141
	Kilka razy w roku	33	43	18	5	1	203
	W ogóle nie uczestniczy	44	35	17	3		106
Poglądy polityczne	Lewica	27	50	18	3	2	161
	Centrum	40	39	18	3	0	233
	Prawica	40	41	16	3	1	331
	Trudno powiedzieć	36	38	19	4	3	139